

فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی / سال سوم / شماره ۱۰ / تابستان ۹۰ / صفحات ۴۲-۱۸

تأثیر جریان های نقد آزاد بر مدیریت سود و نقش کمیته‌ی حسابرسی در آن

حسین اعتمادی*

نصیبه شفاخیبری**

تاریخ پذیرش: ۹۰/۱/۱۸

تاریخ دریافت: ۸۹/۴/۲۲

چکیده:

امروزه ارایه اطلاعات حسابداری و گزارش‌های مالی قابل اتکاء از نیازهای اساسی دنیای متحول کنونی است. برای حصول اطمینان از این امر نیاز به ساز و کارهایی همانند نظام راهبری مناسب در شرکت‌ها و سایر بنگاه‌های اقتصادی است. کمیته‌ی حسابرسی یکی از ارکان اصلی نظام راهبری شرکت‌ها است که موجبات تقویت و سلامت گزارش‌گری مالی را فراهم می‌نماید و استقلال حسابرسان مستقل را ارتقا می‌بخشد. بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در خصوص رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد، بر مبنای نظریه‌ی جنسن^۱ (۱۹۸۶) بوده است. در پژوهش حاضر، که تأثیر جریان‌های نقد آزاد بر مدیریت سود و نقش کمیته‌ی حسابرسی در آن را بررسی می‌نماید که با استفاده از داده‌های ۸۷ شرکت نمونه‌ی پژوهش، از طریق آزمون پیرسون، t-استودنت و رگرسیون چندگانه طی سال‌های ۸۸-۸۲ مورد مطالعه قرار گرفته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن

* دانشیار حسابداری، دانشگاه تربیت مدرس تهران، گروه حسابداری، تهران، ایران.

** مربی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد مرکز جاجرم، جاجرم، خراسان شمالی، ایران. (نویسنده
مسئول)
Email: n.shafa@yahoo.com

^۱. Jensen

است که رابطه‌ی معنادار مستقیمی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد وجود دارد. به عبارتی جریان‌های نقد آزاد شرکت‌ها می‌تواند محرکی برای مدیریت سود تلقی شود همچنین یافت شد که شرکت‌هایی که دارای کمیته‌ی حسابرسی هستند مدیریت سود بهتری نسبت به سایر شرکت‌ها دارا می‌باشند و همچنین به بررسی رابطه‌ی کمیته‌ی حسابرسی و جریان‌های نقد آزاد و متغیرهای کنترلی پرداخت گردید که رابطه‌ی معناداری بین کمیته‌ی حسابرسی و جریان‌های نقد آزاد با مدیریت سود یافت نشد اما جریان‌های نقد آزاد، اندازه‌ی شرکت و کل ارقام تعهدی رابطه‌ی معنادار مستقیمی وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: جریان‌های نقد آزاد، کمیته‌ی حسابرسی، مدیریت سود

۱- مقدمه

گزارش‌های مالی، از مهمترین خروجی‌های سیستم حسابداری است که از اهداف عمده آن، فراهم آوردن اطلاعات لازم برای ارزیابی عملکرد و توانایی سودآوری بنگاه اقتصادی است. هدف اولیه گزارش‌های مالی حل نمودن مشکل عدم تقارن اطلاعات^۱ است. در واقع گزارش‌های مالی وسیله‌ای را برای مدیران فراهم می‌کند تا اطلاعات حاصل از عملکرد شرکت را به استفاده کنندگان صورت‌های مالی انتقال دهند. اگر گزارش‌های مالی به مدیران اجازه میزانی از انعطاف پذیری را ندهد، برای مدیران انتقال اطلاعات پیرامون شرکت به استفاده کنندگان صورت‌های مالی مشکل خواهد بود. با دادن اختیار به مدیران در راستای انعطاف‌پذیری نسبت به گزارش‌های مالی مانند برآورد عمر مفید، ارزش اسقاط یا انتخاب روش‌های ارزیابی موجودی کالا، استفاده کنندگان صورت‌های مالی ممکن است، قضاوت بهتری در مورد چگونگی عملکرد واحد انتفاعی داشته باشند (نوروش و ابراهیمی، ۱۳۸۴).

مدیران همواره مسوولیت انتخاب و بکارگیری برآوردها و قضاوت‌های اساسی به کار گرفته شده را مانند اصول حسابداری بر عهده دارند، از این رو، مدیریت مسوول اصلی کیفیت سود می‌باشد. کیفیت اصول حسابداری با کیفیت سود یکی نیست؛ اما این دو به صورت ذاتی، با هم مرتبط می‌باشند به طوری که قضاوت‌های به کار گرفته شده در انتخاب و بکارگیری چنین اصولی، مستقیماً بر کیفیت سود تاثیر می‌گذارد. برای این سهامداران از کمیته‌ی حسابرسی تقاضا می‌کنند تا نظارت بیشتری بر فرآیند گزارشگری مالی داشته باشند. در مقوله‌ی نقش

^۱. Information Asymmetry

مدیریت، هرگونه تغییر ناگهانی در مدیریت می‌تواند استمرار عملیات تجاری را از مسیر عادی منحرف و بر ثبات سود اثر منفی داشته باشد. اگر مدیریت موفق شرکتی تغییر یابد، موجب بی ثباتی در عملکرد و سود مشارکت خواهد شد.

در این پژوهش رابطه بین جریان‌های نقد آزاد، مدیریت سود و کمیت‌های حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بررسی می‌شود.

۲- مروری بر ادبیات پژوهش

مدیریت سود

فرآیند اندازه‌گیری سود و نتیجه‌ی آن نقش مهمی در اداره‌ی شرکت دارد و معمولاً کاربران صورت‌های مالی اهمیت زیادی برای آن قایلند. از آن جا که محاسبه‌ی سود بنگاه اقتصادی متأثر از روش‌های برآوردی حسابداری است و تهیه‌ی صورت‌های مالی به عهده‌ی مدیریت واحد تجاری است، ممکن است بنا به دلایل مختلف، مدیر اقدام به مدیریت سود نماید (ولی زاده لاریجانی، ۱۳۸۷).

هلی و والن^۱ (۱۹۹۹) بیان می‌کنند که «مدیریت سود هنگامی رخ می‌دهد که مدیران از قضاوت‌های شخصی خود در گزارش‌گری مالی استفاده کنند و ساختار معاملات را جهت تغییر گزارش‌گری مالی دستکاری نمایند. این هدف یا به قصد گمراه کردن برخی از صاحبان سود در خصوص عملکرد اقتصادی شرکت یا تاثیر بر نتایج قراردادهایی است که انعقاد آن‌ها منوط به دستیابی به سود شخصی است».

یکی از موضوع‌های بسیار اساسی در بحث مدیریت سود، روش‌های کشف مدیریت سود در واحدهای تجاری است که از مهم‌ترین آن می‌توان به روش کشف مدیریت سود بر مبنای اقلام تعهدی اشاره نمود. اقلام تعهدی می‌تواند به دو بخش اقلام تعهدی اختیاری و اقلام تعهدی غیر اختیاری تقسیم شود. اقلام تعهدی غیر اختیاری به طور متعارف به سطح فعالیت بستگی داشته و تحت کنترل مدیران نمی‌باشد در حالی که اقلام تعهدی اختیاری تحت کنترل مدیران بوده و توسط آنان به راحتی قابل دستکاری است. لذا تفکیک اقلام تعهدی اختیاری از کل اقلام تعهدی به عنوان معیاری از مدیریت سود، از اهمیت خاصی برخوردار است. در حال حاضر پنج مدل اساسی جهت جدا سازی بخش اختیاری از کل اقلام تعهدی و نیز اندازه‌گیری مدیریت

^۱ . Healy and Wahlen

سود توسط اندیشمندان در این حوزه ارایه شده است که عبارتند از مدل هیللی، دی انجلو، جونز، تعدیل شده ی جونز و مدل صنعت. بر اساس مطالعات برخی از پژوهشگران مدل تعدیل شده ی جونز قدرتمندترین مدل برای توصیف و پیش‌بینی مدیریت سود را فراهم می‌آورد. بر این اساس در این پژوهش از این مدل برای محاسبه‌ی ارقام تعهدی اختیاری استفاده شده است.

جریان‌های نقد آزاد

با مطالعات انجام شده، دیدگاه‌های افراد در خصوص جریان‌های نقدی آزاد و روش محاسبه‌ی آن متفاوت بوده و تاکنون تعریف واحدی از جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری صورت نپذیرفته است. جنسن^۱ اولین کسی بود که در سال ۱۹۸۶ تئوری جریان‌های نقدی آزاد را تبیین و در آن تعریفی از جریان‌های نقد آزاد ارایه نمود. از نظر جنسن جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری عبارتست از وجوه نقد در دسترس واحد تجاری (وجوه نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی) پس از کسر وجوه لازم به منظور سرمایه‌گذاری در پروژه‌هایی که دارای ارزش خالص فعلی مثبت در حالی که جریان‌های نقد حاصل از چنین پروژه‌هایی بر مبنای نرخ هزینه‌ی سرمایه‌ی قابل‌اتکایی تنزیل شده است می‌باشند. بنابراین از نظر جنسن ابتدا لازم است پروژه‌ها از نظر ارزش خالص فعلی از طریق به کار بردن نرخ هزینه‌ی سرمایه‌ی قابل‌اتکایی، ارزیابی و در صورت مثبت بودن آن، وجوه لازم برای سرمایه‌گذاری در چنین پروژه‌هایی از جریان‌های نقد در دسترس واحد تجاری کسر گردد. آنچه که می‌ماند به عنوان جریان‌های نقد آزاد تلقی خواهد شد.

محاسبه‌ی جریان‌های نقدی آزاد بر اساس مدل جنسن بسیار مشکل می‌باشد به این دلیل که نمی‌توان به طور سریع تمام پروژه‌های با ارزش خالص فعلی مثبت مورد انتظار واحد تجاری را شناسایی نموده و همچنین معمولاً اطلاعات در خصوص تعیین نرخ هزینه‌ی سرمایه‌ی قابل‌اتکا به منظور محاسبه‌ی ارزش خالص فعلی پروژه‌های مذکور، در دسترس نیست. از این رو سعی شده است تا از مدل‌های دیگری که به نوعی مدل‌های جایگزین مدل جنسن هستند، برای محاسبه‌ی جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری استفاده شود. از مهم‌ترین این مدل‌ها می‌توان به مدل لن و پلسن (۱۹۸۹)^۲ و مدل کاپلند^۳ (۱۹۹۱) اشاره نمود. از نظر لن و پلسن

1 . Jensen

2 . Lehn, and Poulsen

3 . Copeland

جریان‌های نقد آزاد شرکت عبارتست از سود عملیاتی قبل از هزینه‌ی استهلاک پس از کسر وجوه پرداختی بابت مالیات، هزینه‌ی بهره، سود سهامداران ممتاز و سود سهامداران عادی. کاپلند نیز تعریف زیر را از جریان‌های نقد آزاد ارایه می‌نماید:

"جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری عبارتست از سود عملیاتی پس از مالیات به اضافه‌ی هزینه‌های غیر نقدی پس از کسر سرمایه‌گذاری (افزایش در تغییرات) در سرمایه در گردش، اموال، ماشین‌آلات، تجهیزات و سایر دارایی‌ها".

کمیته‌ی حسابرسی

در طی سال‌های اخیر، کشورهای توسعه یافته شاهد ظهور و تکامل شتابان کمیته‌ی حسابرسی بوده‌اند. این کمیته پاسخ‌گوی نیازهای گوناگون استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی و حسابداری، به ویژه سهامداران، بوده است. گسترش عملیات بین‌المللی، تشدید فعالیت‌های شرکت‌های سهامی برای کسب مزایای رقابتی، افزایش بدهی‌های ناشی از خسارت به محیط زیست، نقش و تأثیر برآوردهای مدیریت در ارقام مندرج در صورت‌ها و گزارش‌های مالی، عدم وجود مبنایی معتبر برای بررسی ادعاهای مدیریت در رابطه با کفایت ساختار کنترل داخلی توسط حسابرسان مستقل، گسترش استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای و به دنبال آن مشکل‌تر شدن نظارت بر کنترل‌های این سیستم‌ها سبب تشدید روند ایجاد و بکارگیری کمیته حسابرسی شده است. (رحیمیان، ۱۳۸۲)

کمیته‌ی حسابرسی یکی از کمیته‌های هیات مدیره واحد اقتصادی و متشکل از ۳ تا ۵ و در برخی موارد ۷ نفر از اعضای غیرموظف هیات مدیره است که مسوولیت نهایی نظارت بر کلیه فعالیت‌های مالی شرکت را بر عهده دارد. از جمله وظایف کمیته‌ی حسابرسی، کمک به انتخاب حسابرس، مدیریت فرایند کار حسابرسی، بررسی مجدد نتایج حسابرسی، کمک به اعضای هیات مدیره در درک بهتر نتایج حسابرسی، و همکاری با مدیریت و حسابرس مستقل در حل مشکلات کنترل داخلی یا نقاط ضعف مشخص شده در طی عملیات حسابرسی است. کمیته‌های حسابرسی باید به طرز صحیح سازماندهی شوند و مورد استفاده قرار گیرند، در این صورت، این کمیته‌ها می‌توانند برای کلیه گروه‌های علاقه‌مند منافع چشمگیری داشته باشند. کمیته‌های حسابرسی می‌توانند وظیفه مباشرت گزارشگری هیات مدیره را تقویت کنند، هم‌چنین می‌توانند ارتباط بین حسابرس مستقل و مدیریت را بهبود بخشند و میزان استقلال حسابرس را از طریق خدمت کردن به عنوان سپر بین حسابرس و مدیریت افزایش دهند. کمیته‌های حسابرسی به مؤدبان و اعتباردهندگان کمک می‌کنند تا مطمئن شوند که منافع

آن‌ها در اثر انجام حسابداری به حداکثر می‌رسد کمیته‌ی حسابداری برای این‌که بتواند اثر بخش عمل کند، باید مستقل، دانا، متخصص و فعال باشد. استقلال، دانش و تخصص حرفه‌ای توسط مراجع و مجامع مختلف حرفه‌ای و قانون‌گذاری تعریف شده است (عصابخش، ۱۳۸۴).

۳- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های خارجی

مبنای اصلی و تیوریکی اکثر پژوهش‌های انجام شده در خصوص رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری در کشورهای غربی، نظریه‌ی جنسن بوده است. جنسن در سال ۱۹۸۶ عنوان کرد که مدیران در شرکت‌های با جریان نقد آزاد زیاد و رشد کم، به جای اینکه جریان‌های نقد آزاد شرکت را بین سهامداران توزیع نمایند به احتمال زیاد در پروژه‌هایی سرمایه‌گذاری می‌کنند که دارای ارزش خالص فعلی منفی هستند.

• **جاگی و گول^۱ (۲۰۰۰)** رابطه‌ی مستقیمی را بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد زیاد در شرکت‌های با رشد کم پیدا کردند. آنها معتقدند طبق نظریه‌ی جنسن (۱۹۸۶) در چنین شرکت‌هایی، به جای اینکه مدیران جریان‌های نقدی آزاد را بین سهامداران توزیع نمایند اقدام به سرمایه‌گذاری وجوه مذکور در پروژه‌هایی با ارزش خالص فعلی منفی می‌کنند که این امر باعث پایین آمدن ارزش بازار شرکت می‌گردد. لذا مدیران چنین شرکت‌هایی سعی می‌کنند وضعیت موجود را از طریق استفاده از اقلام تعهدی اختیاری افزایش دهنده‌ی سود تعدیل کرده و به برخی منافع شخصی خود نایل شوند. همچنین آنها عنوان کردند که عامل بدهی رابطه‌ی مذکور را تعدیل می‌کند.

• **تی سویی و گول^۲ (۲۰۰۰)** پس از بررسی حق الزحمه‌ی حسابداری در شرکت‌های با جریان‌های نقد آزاد بالا و رشد کم در کشور هنگ کنگ، عنوان کردند که در چنین شرکت‌هایی معمولاً به دلیل مشکلات نمایندگی مرتبط با جریان‌های نقد آزاد زیاد، مبلغ حق الزحمه‌ی حسابداری بالاست. آنها همچنین به این نتیجه رسیدند که طبق نظریه‌ی جنسن، عامل بدهی می‌تواند در کاهش مشکلات مذکور نقش اساسی ایفا کند.

^۱ . Jaggi, and Gul

^۲ . Tsui and Gul

- **استیوارت جونز^۱ (۲۰۰۱)** رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقدی آزاد را در کشور استرالیا و در شرکت‌های با اقتصاد قدیمی جدید را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که در شرکت‌های با اقتصاد قدیمی (که معمولاً از رشد کمتری نسبت به شرکت‌های با اقتصاد جدید برخوردار هستند) رابطه‌ی معنی‌دار مستقیمی بین ارقام تعهدی اختیاری و جریان‌های نقد آزاد وجود دارد به این دلیل که در این نوع شرکت‌ها مدیران سعی می‌کنند از طریق ارقام تعهدی اختیاری عملکرد ضعیف واحد تجاری خود را بهبود بخشند. اما جونز در شرکت‌های با اقتصاد جدید (دارای رشد بالا) به چنین رابطه‌ی معناداری دست پیدا نکرد.
- **چانگ و دیگران (۲۰۰۵)** با مشاهده‌ی اطلاعات ۲۲۵۷۶ شرکت امریکایی در یک دوره‌ی ۱۳ ساله رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد زیاد در شرکت‌های با رشد کم را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که رابطه‌ی معنادار مستقیمی بین متغیرهای مذکور وجود دارد. بدین مفهوم که مدیران شرکت‌های با جریان نقدی آزاد بالا و رشد کم، از ارقام تعهدی اختیاری افزایش دهنده‌ی سود استفاده می‌کنند تا سودهای کم و زیان‌های حاصل از سرمایه‌گذاری در پروژه‌های با خالص ارزش فعلی منفی را از بین ببرند. همچنین آنها پس از بررسی سهامداران نهادی و موسسات حسابرسی با کیفیت حسابرسی بالا، به این نتیجه رسیدند که عوامل مذکور باعث تضعیف رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد شده و از اقدام مدیران به منظور مدیریت سود جلوگیری به عمل می‌آورند.^۲
- **در پژوهشی دیگری چانگ و دیگران (۲۰۰۵)** مساله مدیریت سود را در شرکت‌هایی بررسی کردند که با مشکلات ناشی از جریان‌های نقد آزاد بالا مواجه بودند. آنها دریافتند که در این‌گونه شرکت‌ها مدیران، سود را از طریق ارقام تعهدی اختیاری کاهنده‌ی سود، مدیریت می‌نمایند تا به وسیله‌ی هموارسازی سود، عملکرد سنوات آتی را بهبود بخشند و بدین ترتیب اثرهای منفی حاصل از سرمایه‌گذاری‌های نامناسب خود را پنهان سازند.
- **آینی و دیگران^۳ (۲۰۰۹)** در پژوهشی با عنوان "جریان‌های نقد آزاد مازاد، مدیریت سود و کمیته حسابرسی" به این پرداختند که چقدر جریان نقدی آزاد مازاد به مدیریت سود مربوط است. در این مطالعه، فرض بر این است که مدیران شرکت‌هایی که از جریان نقدی آزاد بالایی برخوردارند شدت عمل خوبی در اداره مدیریت سود دارند. هر چند کمیته‌ی حسابرسی از استقلال بیشتری برخوردار باشد مدیریت سود بطور مکرر اتفاق نمی‌افتد. کمیته‌ی حسابرسی

1 . Jones

2 . Chung, Firth and Kim

3 . RINA BR BUKITa AND TAKIAH MOHD

مستقل یک نظارت موثر بر رویه‌های مدیریت سود فراهم می‌کند. این بررسی انتظار دارد که رابطه مثبتی بین جریان نقدی آزاد و مدیریت سود که بوسیله کمیته‌ی حسابرسی مستقل تعدیل شده است بدست آورد. یک نمونه از ۱۵۵ شرکت لیست شده در هیات اصلی از بورس مالزی در سال ۲۰۰۱ بکار گرفته شده است. این بررسی شواهد تجربی مطابق با پیش بینی همه فرضیه‌ها بدست می‌آورد. این بررسی نشان می‌دهد که کمیته‌ی حسابرسی مستقل به شرکت‌هایی که دارای جریان نقدی آزاد هستند کمک می‌کند درآمد عملیات مدیریت سود رو به افزایش را کاهش بدهند.

پژوهش‌های داخلی

- **صفری (۱۳۸۵)**، در مطالعه‌ی ای با عنوان "وجه نقد ناشی از عملیات و مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" رابطه بین وجه نقد ناشی از عملیات شرکت‌های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و رفتار اقلام تعهدی اختیاری مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این مطالعه حاکی از انجام مدیریت سود در شرکت‌های مورد بررسی می‌باشد و همچنین هنگامی که فعالیت‌های عملیاتی ضعیف است، شرکت‌ها تمایل دارند که استراتژی‌های افزایش سود در پیش بگیرند. ولی در مورد شرکت‌های با فعالیت عملیاتی خوب در کل کاهش اقلام تعهدی مشاهده می‌شود ولی با بررسی پرتفوها مشاهده می‌شود که تعداد قابل توجهی از شرکت‌های با فعالیت خوب نیز تمایل به سیاست‌های افزایشی سود خود نشان می‌دهند. بعضی از شرکت‌های با فعالیت‌های عملیاتی بسیار عالی نیز تمایل به سیاست‌های کاهش سود دارد.

- **کرمی و دیگران، (۱۳۸۶)** در پژوهشی به عنوان "نقش اقلام تعهدی اختیاری در مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار" انتظار می‌رود، وجوه نقد حاصل از عملیات و اقلام تعهدی اختیاری رابطه معکوسی را به شکل معنی‌داری از خود به نمایش بگذارند. از این رو در این پژوهش ارتباط بین اقلام تعهدی اختیاری و وجوه نقد حاصل از عملیات مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در شرکت‌های مورد مطالعه در این پژوهش مدیریت سود اعمال شده است. در واقع مدیریت این شرکت‌ها، به هنگام کاهش وجوه نقد حاصل از عملیات که بیان‌گر عملکرد ضعیف واحد تجاری بوده است، به منظور جبران این موضوع اقدام به افزایش سود از طریق افزایش اقلام تعهدی اختیاری کرده است.

- **باقری (۱۳۸۶)**، به بررسی اثر جریان‌های نقد آزاد و سهامداران نهادی بر مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. در این پژوهش اثر

سهامداران نهادی به عنوان یک کنترل کننده ی خارجی، بر تعدیل رابطه مزبور پرداخته شده است. استدلال می شود سهامداران نهادی به سبب صرف منابع خود در شرکت‌ها، از انگیزه ی لازم به منظور کنترل رفتار فرصت طلبانه ی مدیران برخوردار هستند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد زیاد در شرکت‌های با رشد کم، رابطه ی معنادار مستقیمی وجود دارد اما رابطه ی معناداری بین مدیریت سود و سهامداران نهادی در شرکت های با جریان های نقد آزاد زیاد و رشد کم پیدا نشد.

• سیدی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان " نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری " رابطه بین حسابرسان مستقل و نوع اظهارنظر حسابرس با مدیریت سود مورد بررسی قرار گرفته است. مدیریت سود با اقلام تعهدی اختیاری سنجدیده شده است. در رابطه با حسابرسان مستقل و نوع اظهارنظر حسابرس، تاثیر نوع موسسه حسابرسی، نوع اظهارنظر حسابرس در گزارش حسابرسی و تعداد بندهای شرط در گزارش حسابرسی بر روی اقلام تعهدی اختیاری سنجدیده می شود. نوع موسسه حسابرسی به دو دسته سازمان حسابرسی و سایر موسسات و نوع اظهارنظر حسابرس به دو دسته مقبول و مشروط تقسیم شده است یافته های پژوهش نشان می دهد که فقط نوع موسسه حسابرسی با اقلام تعهدی اختیاری ارتباط دارد.

۴- فرضیه های پژوهش

- ۱- بین کمیته ی حسابرسی و جریان‌های نقد آزاد با مدیریت سود ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۲- بین جریان‌های نقد آزاد با مدیریت سود ارتباط معنی داری وجود دارد.
- ۳- بین کمیته ی حسابرسی با مدیریت سود ارتباط معنی داری وجود دارد.

۵- متغیرهای پژوهش

در این پژوهش جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری و کمیته ی حسابرسی به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته و از اقلام تعهدی اختیاری که به عنوان معیاری برای اندازه گیری مدیریت سود در واحدهای تجاری تلقی می شود، تحت عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. هم چنین از متغیرهای کل اقلام تعهدی و ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به عنوان متغیرهای کنترلی استفاده شده است.

تعریف عملیاتی متغیرها

الف) متغیر وابسته: مدیریت سود

بر مبنای مطالعات برخی از پژوهشگران مدل تعدیل شده‌ی جونز قدرتمندترین مدل برای توصیف و پیش بینی مدیریت سود را فراهم می آورد. بر این اساس در تحقیق حاضر از مدل مذکور برای محاسبه‌ی ارقام تعهدی اختیاری استفاده شده است. در مدل تعدیل شده‌ی جونز ابتدا کل ارقام تعهدی به صورت رابطه‌ی ۱-۲ محاسبه می شود. پس از محاسبه‌ی کل ارقام تعهدی، پارامترهای α_1 ، α_2 ، α_3 به منظور تعیین ارقام تعهدی غیراختیاری، از طریق رابطه‌ی ۳ برآورد می شوند. پس از محاسبه‌ی پارامترهای α_1 ، α_2 ، α_3 از طریق روش حداقل مربعات (OLS)، ارقام تعهدی اختیاری به شرح رابطه‌ی ۴ تعیین می شود. در نهایت ارقام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA به صورت رابطه‌ی ۵ محاسبه می شود.

ب) متغیر مستقل: جریان‌های نقد آزاد

در این پژوهش از مدل لن و پلسن (۱۹۸۸) رابطه ۱ برای تعیین جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری استفاده می شود. لازم به توضیح است که در این مدل، به منظور تعدیل اثر عوامل مختلف تا قبل از سال t ، جریان‌های نقد آزاد به مجموع ارزش دفتری کل دارایی‌های واحد تجاری در ابتدای دوره تقسیم می گردد.

ج) متغیر مستقل: کمیته‌ی حسابرسی

این متغیر که متغیری کیفی می باشد با استفاده از وجود و عدم وجود اثبات می شود. که برای آن از متغیرهای مجازی صفر و یک استفاده می شود.

۶- روش پژوهش

این پژوهش از لحاظ طبقه بندی بر مبنای هدف و از نوع پژوهش کاربردی است. همچنین در پژوهش حاضر برای آزمون فرضیه‌ها از اطلاعات تاریخی استفاده می شود بنابراین از نوع پژوهش شبه آزمایشی است. جمع آوری داده‌ها به صورت مراجعه به منابع منتشر شده و نگاه‌های مرتبط و در صورت نیاز به صورت میدانی بوده است.

روش‌ها و ابزارهای گردآوری اطلاعات

در این پژوهش اطلاعات به سه روش زیرگردآوری شده اند:

الف- برای مطالعه ادبیات موضوع و بررسی پیشینه پژوهش از روش مطالعات کتابخانه‌ای (شامل کتب، مجلات و پایان‌نامه‌های تحصیلی) استفاده شده است و مقالات و پایان‌نامه‌های خارجی مورد استفاده در این پژوهش از طریق اینترنت دریافت شده اند.

ب - اطلاعات مربوط به ارقام تعهدی اختیاری و جریان‌های نقد آزاد شرکت‌ها از طریق بانک‌های اطلاعاتی تدبیر پرداز و ره آورد نوین و نیز از طریق سایت www.rdis.ir (سایت متعلق به سازمان بورس اوراق بهادار) جمع‌آوری شده است. ضمناً به دلیل اینکه اطلاعات مربوط به هزینه‌ی استهلاک سال‌های ۸۲ تا ۸۸ شرکت‌های نمونه از طریق بانک‌های اطلاعاتی و سایت مذکور در دسترس نبود، با مراجعه به کتابخانه بورس اوراق بهادار و رجوع به یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی برای تک‌تک شرکت‌های نمونه، هزینه‌ی استهلاک برای سال ۸۱ تا ۸۸ به صورت دستی استخراج و جمع‌آوری شده است.

ج- اطلاعات مربوط به کمیته‌ی حسابرسی از طریق روش میدانی و با استفاده از پرسش‌نامه و به صورت تلفنی و ایمیلی، جمع‌آوری شده است در مدل رگرسیون از متغیرهای مجازی^۱ استفاده می‌شود. بدین صورت که شرکت‌هایی که دارای کمیته‌ی حسابرسی مستقل هستند عدد یک و به شرکت‌های فاقد کمیته‌ی حسابرسی عدد صفر اختصاص داده می‌شود.

۷- قلمرو پژوهش

قلمرو موضوعی: این پژوهش به استفاده از مدیریت سود و کیفیت آن و تاثیراتی که جریان‌های نقد آزاد شفاف و با کیفیت می‌تواند داشته باشد به طوری که بتواند از اغراق و کاستی جلوگیری نماید، می‌پردازد. این پژوهش با مدیریت سود، کمیته‌ی حسابرسی و تئوری نمایندگی مرتبط است.

قلمرو مکانی: شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایران است.

قلمرو زمانی: بازه زمانی پژوهش اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ می‌باشد.

^۱.Durnmy variables

۸- جامعه و نمونه آماری

ابتدا کلیه داده‌ها شامل فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ایران در دوره مذکور از اطلاعات بورس و نرم افزار تدبیر پرداز شامل ۴۴۴ شرکت دریافت و با توجه به ماهیت پژوهش و نیز وجود برخی ناهماهنگی‌ها میان شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک (هدفمند) استفاده شده است.

شرایط زیر به منظور تعیین جامعه‌ی آماری پژوهش در نظر گرفته شده است:

۱. جزء بانک‌ها، موسسات مالی، سرمایه‌گذاری و لیزینگ نباشد زیرا به دلیل ماهیت فعالیت خاص آنها، رابطه مولفه‌های مورد بررسی در این پژوهش برای چنین موسساتی متفاوت بوده و قابل تعمیم به سایرین نمی باشد.

۲. برای رعایت قابلیت مقایسه پذیری، سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفند ماه هر سال باشد.

۳. شرکت طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ تغییر سال مالی نداشته باشد.

۴. شرکت تا پایان سال ۱۳۸۰ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده و طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ از بورس اوراق بهادار نیز خارج نشده باشد.

۵. صورت‌های مالی شرکت‌های فوق در دسترس باشند.

با توجه به مجموعه شرایط فوق، تعداد ۸۷ شرکت در طی دوره ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ این شرایط را دارا بوده‌اند که به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند.

۹- روش‌های تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیه‌ها

در این پژوهش روش‌های مورد نظر برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و آزمون فرضیه‌ها به شرح زیر در نظر گرفته شده اند:

۱. برای محاسبه‌ی پارامترهای α_1 ، α_2 ، α_3 به منظور تعیین ارقام تعهدی اختیاری طبق

مدل تعدیل شده ی جونز، از نرم افزار های اکسل (Excel) و SPSS استفاده گردیده است.

۲. به منظور آزمون سه فرضیه ی پژوهش از روش‌های آزمون پیرسون، آزمون

t- استیودنت دو نمونه ای مستقل و رگرسیون خطی چند متغیره و برای معنادار بودن همبستگی بین متغیرهای پژوهش از آزمون P-Value (Sig.)، از طریق نرم افزار SPSS استفاده شده است.

کل شرکت‌های انتخابی ۸۷ شرکت بوده که برای ۷ سال مورد بررسی قرار گرفته است تعداد کل مشاهدات ۶۰۹ سال، تعداد متغیرهای مورد بررسی برای هر شرکت ۵ متغیر می باشد و کل مشاهدات استفاده شده ۳۰۴۵ داده می باشد.

ابتدا نتایج حاصل از مدل تعدیل شده‌ی جونز به منظور برآورد ارقام تعهدی اختیاری از طریق نرم افزارهای اکسل (Excel) و SPSS بیان می شود و در ادامه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل سه فرضیه پژوهش با کمک نرم افزار SPSS و همچنین نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل سه فرضیه با مدل از روش‌های آزمون پیرسون، آزمون t-استیودنت دو نمونه ای مستقل و رگرسیون خطی چند متغیره ارایه می شود.

به منظور تعیین ارقام تعهدی اختیاری از طریق مدل تعدیل شده‌ی جونز، ابتدا داده‌های مربوط به ۸۷ شرکت نمونه طی سالهای ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ از طریق ابزارهای جمع آوری داده‌ها، گردآوری و سپس به صفحه گسترده‌ی اکسل انتقال داده شد. پس از انجام محاسبات لازم جهت تعیین ارقام تعهدی اختیاری و نیز هم تراز کردن متغیرهای وابسته و مستقل با استفاده از معیار مجموع دارایی‌های شرکت در ابتدای دوره، داده‌ها به منظور محاسبه‌ی پارامترهای پژوهش یعنی α_1 و α_2 و α_3 به نرم افزار SPSS انتقال داده شد و در نهایت پارامترهای مذکور به منظور تعیین ارقام تعهدی غیراختیاری طبق مدل برآورد گردید. پس از محاسبه‌ی ارقام تعهدی غیر اختیاری، از کل ارقام تعهدی ارقام مذکور کسر و ارقام تعهدی اختیاری برای شرکت های نمونه تعیین گردید.

بعد از محاسبه جریان نقد آزاد بر اساس مدل لن پلسن با استفاده از صفحه گسترده اکسل برای ۸۷ شرکت نمونه به منظور آزمون فرضیه های پژوهش از روش رگرسیون چندگانه طبق نرم افزار SPSS استفاده می شود.

۱. جریان‌های نقد آزاد

در این پژوهش از مدل لن و پلسن (۱۹۸۸) برای تعیین جریان‌های نقد آزاد واحد تجاری استفاده می شود که به صورت رابطه ۱ می باشد:

$$FCF_{i,t} = (INC_{i,t} - TAX_{i,t} - INTEXP_{i,t} - PSDIV_{i,t} - CSDIV_{i,t}) / A_{i,t-1} \quad (1)$$

که در آن:

$FCF_{i,t}$: جریان‌های نقد آزاد شرکت i در سال t

$INC_{i,t}$: سود عملیاتی قبل از استهلاک شرکت i در سال t

$TAX_{i,t}$: کل مالیات پرداختی شرکت i در سال t

$INTEXP_{i,t}$: هزینه ی بهره ی پرداختی شرکت i در سال t

$PSDIV_{i,t}$: سود سهامداران ممتاز پرداختی شرکت i در سال t

$CSDIV_{i,t}$: سود سهامداران عادی پرداختی شرکت i در سال t

$A_{i,t-1}$: کل ارزش دفتری دارایی های شرکت i در سال $t-1$

۲. **کمیت‌های حسابرسی**: این متغیر مستقل، متغیری کیفی است که جمع آوری آن بصورت تلفنی و ایمیلی، در مدل رگرسیون از متغیرهای مجازی^۱ استفاده می شود. بدین صورت که شرکت‌هایی که دارای کمیت‌های حسابرسی مستقل هستند عدد یک و به شرکت‌های فاقد کمیت‌های حسابرسی عدد صفر اختصاص داده می شود.

ب (متغیرهای وابسته

مدیریت سود، بر مبنای مطالعات برخی از پژوهش‌گران مدل تعدیل شده ی جونز قدرتمندترین مدل برای توصیف و پیش بینی مدیریت سود را فراهم می آورد.

$$TA_{i,t} = \Delta CA_{i,t} - \Delta CL_{i,t} - \Delta CASH_{i,t} + \Delta STD_{i,t} - DEP_{i,t} \quad (2)$$

که در آن:

$TA_{i,t}$: کل اقلام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta CA_{i,t}$: تغییر در دارایی های جاری شرکت i بین $t-1$ و t

$\Delta CL_{i,t}$: تغییر در بدهی های جاری شرکت i بین $t-1$ و t

$\Delta CASH_{i,t}$: تغییر در وجه نقد شرکت i بین $t-1$ و t

$\Delta STD_{i,t}$: تغییر در حصة جاری بدهی های بلند مدت شرکت i بین $t-1$ و t

$DEP_{i,t}$: هزینه استهلاک شرکت i در سال t

پس از محاسبه ی کل اقلام تعهدی، پارامتر های α_1 ، α_2 ، α_3 به منظور تعیین اقلام تعهدی غیراختیاری، از طریق رابطه ۳ برآورد می شوند:

$$TA_{i,t} / A_{i,t-1} = \alpha_1 (1 / A_{i,t-1}) + \alpha_2 [(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}) / A_{i,t-1}] + \alpha_3 (PPE_{i,t} / A_{i,t-1}) + \varepsilon_{i,t} \quad (3)$$

¹. Dummy variables

که در آن:

$TA_{i,t}$: کل ارقام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta REV_{i,t}$: تغییر در درآمد فروش شرکت i بین سال t و $t-1$

$\Delta REC_{i,t}$: تغییر در حساب های دریافتی شرکت i بین سال t و $t-1$

$PPE_{i,t}$: اموال، ماشین آلات و تجهیزات ناخالص شرکت i در سال t

$A_{i,t-1}$: کل ارزش دفتری دارایی های شرکت i در سال $t-1$

$\varepsilon_{i,t}$: اثرات نامشخص عوامل تصادفی

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$: پارامترهای بر آورد شده ی شرکت i

پس از محاسبه ی پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ از طریق روش حداقل مربعات (OLS)، طبق

رابطه ۴، ارقام تعهدی بدین شرح تعیین می شود:

$$NDA_{i,t} = \alpha_1 (1 / A_{i,t-1}) + \alpha_2 [(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}) / A_{i,t-1}] + \alpha_3 (PPE_{i,t} / A_{i,t-1}) + \varepsilon_{i,t} \quad (۴)$$

که در آن:

$NDA_{i,t}$: ارقام تعهدی غیر اختیاری شرکت i در سال t

در نهایت ارقام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA به صورت رابطه ۵ محاسبه

می شود:

$$DA_{i,t} = (TA_{i,t} / A_{i,t-1}) - NDA_{i,t} \quad (۵)$$

اساس مدل رگرسیون این پژوهش حسابداری تعهدی اختیاری را به عنوان متغیر وابسته قرار داده است. جریان های نقد آزاد و کمیته ی حسابرسی، متغیرهای مستقل هستند. این مدل شامل کمیته ی حسابرسی که یک متغیر تعدیل کننده است که رابطه بین جریان های نقد آزاد و حسابداری تعهدی اختیاری را تعدیل می کند. تعامل بین جریان های نقد آزاد و کمیته ی حسابرسی در مدل، بوسیله تعاملی از جریان های نقد آزاد و کمیته ی حسابرسی بیان می شود.

مدل برای شرکت i در سال T به شرح زیر است:

$$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FCF_{i,t} + \beta_2 InAC_{i,t} + \beta_3 FCF * InAC_{i,t} + \beta_4 SIZE_{i,t} + \beta_6 TA_{i,t} + \varepsilon \quad (۶)$$

که در آن:

$DA_{i,t}$: ارقام تعهدی اختیاری شرکت i در سال t

$FCF_{i,t}$: جریان های نقد آزاد شرکت i در سال t

$InAC_{i,t}$: کمیته حسابرسی مستقل شرکت i در سال t

SIZE_{it}: لگاریتم ارزش بازار حقوق صاحبان سهام

TA_{it}: کل ارقام تعهدی شرکت i در سال t

۱۰- یافته های پژوهش

ما در این پژوهش با توجه به این که به دنبال وجود یا عدم وجود رابطه معنی دار بین جریان های نقدی آزاد و کمیته ی حسابرسی با مدیریت سود بودیم، سه فرضیه تدوین کردیم و به آزمون آن ها پرداختیم که نتایج حاصل از آزمون فرضیه ها به صورت زیر بیان می شود:

تفسیر نتایج حاصل از پژوهش

در این قسمت ابتدا نتایج حاصل از مدل تعدیل شده ی جونز به منظور برآورد ارقام تعهدی اختیاری از طریق صفحه گسترده اکسل و نرم افزار SPSS بیان می شود و در ادامه نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل سه فرضیه پژوهش با کمک نرم افزار آماری SPSS ۱۱,۵ و آزمون لوین برای بررسی برابری واریانس ها ارایه شده است.

نتایج حاصل از مدل تعدیل شده ی جونز

به منظور تعیین ارقام تعهدی اختیاری از طریق مدل تعدیل شده ی جونز، ابتدا داده های مربوط به ۸۷ شرکت نمونه طی سال های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸ از طریق ابزارهای جمع آوری داده ها گردآوری و سپس به صفحه گسترده ی اکسل انتقال داده شد. پس از انجام محاسبات لازم جهت تعیین ارقام تعهدی اختیاری و نیز هم تراز کردن متغیرهای وابسته و مستقل با استفاده از معیار مجموع دارایی های شرکت در ابتدای دوره، داده ها به منظور محاسبه ی پارامترهای پژوهش یعنی α_1 ، α_2 و α_3 به نرم افزار SPSS انتقال داده شد. در نهایت پارامترهای مذکور به منظور تعیین ارقام تعهدی غیراختیاری طبق رابطه ۷ برآورد می شود.

$$TA_{i,t} / A_{i,t-1} = 3025.424(1/ A_{i,t-1}) + 0.053[(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t}) / A_{i,t-1}] + 0.020(PPE_{i,t} / A_{i,t-1}) + \varepsilon_{i,t} \quad (7)$$

پس از محاسبه ی ارقام تعهدی غیراختیاری، از کل ارقام تعهدی ارقام مذکور کسر و ارقام تعهدی اختیاری برای شرکت های نمونه تعیین گردید.

۱۱- نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش

در این پژوهش سه فرضیه مورد آزمون قرار گرفتند که به ترتیب به بیان هر فرضیه می پردازیم. به منظور آزمون سه فرضیه ی پژوهش از روش رگرسیون خطی چند متغیره و برای معنا دار بودن همبستگی بین متغیرهای پژوهش از آزمون P-Value بر اساس داده های تجمعی از طریق نرم افزار SPSS استفاده شده است.

فرضیه اول : بین کمیته ی حسابرسی و جریان های نقد آزاد با مدیریت سود ارتباط معنی داری وجود دارد.

برای بررسی تاثیر همزمان متغیرهای کمیته ی حسابرسی و جریان های نقد آزاد بر متغیر مدیریت سود از مدل رگرسیونی استفاده می شود. در این مدل متغیر مدیریت سود به عنوان متغیر وابسته و متغیرهای کمیته ی حسابرسی و جریان های نقد آزاد متغیرهای مستقل در نظر گرفته می شود. همچنین در این مدل اثر متقابل کمیته ی حسابرسی و جریان های نقد آزاد در نظر گرفته شده و از متغیرهای اندازه شرکت و کل ارقام تعهدی به عنوان متغیرهای کنترلی استفاده شده است. مدل رگرسیونی مورد بررسی به صورت رابطه ۸ می باشد:

$$DA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FCF_{i,t} + \beta_2 InAC_{i,t} + \beta_3 FCF * InAC_{i,t} + \beta_4 SIZE_{i,t} + \beta_5 TA_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (8)$$

در ادامه مدل فوق به داده ها برازش شده است. همان گونه که در جدول آنالیز واریانس مشاهده می شود مقدار آماره F و p-value مربوطه معنی داری کل مدل رگرسیونی را تایید می کند (p-value از ۰/۰۵ کوچکتر است)، همچنین مقادیر ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده به ترتیب برابر با ۰/۲۴۴ و ۰/۲۳۷ می باشد که نشان دهنده درصدی از تغییرات متغیر پاسخ است که بوسیله متغیرهای توضیحی مفروض تبیین می شود. به جدول ۱ توجه کنید.

جدول ۱: جدول آنالیز واریانس

ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	سطح معنی داری مدل	آماره دارین واتسون
۰/۲۴۴	۰/۲۳۷	۳۶/۵۸۹	<۰/۰۰۱	۱/۹۳۱

مأخذ: یافته های پژوهشگر

معنی داری هر یک از متغیرها در مدل با استفاده از مقدار آماره t و p -value مربوطه مورد بررسی قرار می گیرد، همان گونه که در جدول ۱ مشاهده می شود، p -value اندازه شرکت، کل ارقام تعهدی و مقدار ثابت در سطح $0/05$ معنی دار است و نیز p -value متغیر جریان های نقد آزاد در سطح $0/1$ معنی دار می باشد. یعنی تنها وجود آنها در مدل رگرسیونی ضروری می باشد و با توجه مقدار ضرایب آنها می توان نتیجه گرفت که جریان های نقد آزاد، اندازه شرکت و کل ارقام تعهدی رابطه مستقیم با مدیریت سود دارند.

جدول ۲: برآورد ضرایب رگرسیونی مدل

ضرایب رگرسیونی	مقدار β_i	آماره آزمون t	P-Value	آماره VIF
β_0	-۱/۳۱۲	-۳/۱۷۷	۱/۰۰۲	---
β_1	۰/۱۲۴	۱/۷۰۳	۰/۰۸۹	۱/۴۹۳
β_2	۰/۱۰۶	۱/۳۰۸	۰/۱۹۱	۱/۰۳۴
β_3	-۰/۰۴۱	-۰/۳۲۰	۰/۷۴۹	۱/۴۸۳
β_4	۰/۱۱۱	۳/۱۶۲	۱/۰۰۲	۱/۰۴۷
β_5	۰/۰۰۰۰۲۵	۱۳/۰۲۰	۰/۰۰۱	۱/۰۱۷

مأخذ: یافته های پژوهشگر

در ادامه به بررسی پذیره های رگرسیون می پردازیم.

- مقدار آماره داربین واتسون برابر $1/931$ محاسبه شده است که ناهمبستگی باقیمانده ها را تایید می کند.

- در مدل رگرسیون خطی چند گانه برای بررسی عدم وجود هم خطی بین متغیرهای مستقل از آماره VIF استفاده می کنیم، مقادیر کوچکتر از 10 برای آماره VIF نشان دهنده عدم وجود هم خطی می باشند، که در مدل مورد بررسی مقادیر VIF همگی از 10 کوچکتر است و موید عدم وجود هم خطی در مدل رگرسیون می باشد (هم خطی به معنی وجود ارتباط معنی دار بین متغیرهای مستقل می باشد که برای رگرسیون مطلوب نیست و مشکلاتی را ایجاد می کند).

در مورد فرضیه اول که از مدل رگرسیونی چند متغیره استفاده می شود این طور می توان نتیجه گرفت که متغیرهای کنترلی به صورت جداگانه، اندازه شرکت و کل ارقام تعهدی و متغیر مستقل جریان های نقد آزاد رابطه مستقیم با مدیریت سود دارند. در حالی که فرضیه سوم یعنی

ارتباط بین جریان‌های نقد آزاد و کمیته‌ی حسابرسی با مدیریت سود معنا دار نمی باشد و بنابراین این فرضیه رد می شود.

فرضیه دوم: بین جریان‌های نقد آزاد با مدیریت سود رابطه معنی داری وجود دارد. برای بررسی این موضوع نیاز به آزمون فرضیه وجود همبستگی بین دو متغیر می باشد که برای انجام آن از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

$$\begin{cases} H_0: \rho = 0 \\ H_1: \rho \neq 0 \end{cases}$$

که در آن ρ مقدار ضریب همبستگی پیرسن میان متغیرهای جریان‌های نقد آزاد و مدیریت سود در نظر گرفته شده است. همان گونه که در جدول ۳ مشاهده می شود مقدار این ضریب همبستگی برابر ۰/۰۸۹ برآورد شده است، که این مقدار در سطح ۰/۰۵ معنی دار است ($p\text{-value} < 0/05$). بنابراین می توان نتیجه گرفت که میان متغیرهای جریان‌های نقد آزاد و مدیریت سود رابطه وجود دارد و چون مقدار این ضریب مثبت است، رابطه میان این دو متغیر مستقیم می باشد. بدین معنا که با افزایش مقدار جریان‌های نقد آزاد مقدار مدیریت سود افزایش می یابد.

جدول ۳: رابطه میان جریان های نقد آزاد و مدیریت سود

حجم نمونه	مقدار ضریب همبستگی	p-value
۵۷۸	۰/۰۸۹	۰/۰۳۲

مأخذ: یافته های پژوهشگر

در مجموع با توجه به مقدار احتمال در ضریب همبستگی می توان گفت بین جریان‌های نقد آزاد با مدیریت سود رابطه معنی داری وجود دارد. این نشان می دهد که به طور کلی جریان‌های نقد آزاد شرکت‌ها می توانند به عنوان محرکی برای مدیریت سود تلقی شوند. نتیجه‌ی حاصل از این فرضیه با نتیجه‌ی پژوهش انجام شده توسط جاگی و گول^۱ (۲۰۰۰) مطابقت دارد.

^۱ . Jaggi and Gul.

فرضیه سوم: بین کمیته‌ی حسابرسی با مدیریت سود رابطه معنی داری وجود دارد.

برای بررسی رابطه میان متغیرهای کمیته‌ی حسابرسی و مدیریت سود، فرضیه های آزمون

$$\begin{cases} H_0: \mu_1 = \mu_2 \\ H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \end{cases}$$

به صورت زیر مطرح می شوند:

که در آن μ_1 و μ_2 به ترتیب میانگین مدیریت سود شرکت‌های دارای کمیته‌ی حسابرسی و سایر شرکت‌ها در نظر گرفته شده است.

برای بررسی صحت و سقم این فرضیه از آزمون t- استودنت دو نمونه ای مستقل استفاده شده است، اما قبل از به کارگیری این آزمون بایستی شرط برابری واریانس های دو گروه نیز مورد ارزیابی قرار گیرد، بدین منظور ابتدا آزمون لون برای بررسی برابری واریانس های دو گروه مورد استفاده قرار گرفته است، که با توجه به مقدار آماره F و p-value این آزمون فرض برابری واریانس های دو گروه رد نمی شود ($p\text{-value} > 0.05$).

جدول ۴: آزمون لون برای برابری واریانس های دو گروه

p-value	آماره آزمون F
۰/۰۸۳۷	۰/۰۴۲

مأخذ: یافته های پژوهشگر

در ادامه با به کارگیری آزمون t- استودنت دو نمونه ای مستقل برای میانگین مدیریت سود شرکت‌های دارای کمیته‌ی حسابرسی و سایر شرکت‌ها مقایسه شده است که با توجه به مقدار آماره t و p-value آزمون می توان نتیجه گرفت که فرضیه H_0 در سطح معنی داری ۰/۰۵ رد نمی شود، اما در سطح معنی داری ۰/۱ رد می شود، بدین معنا که در سطح معنی داری ۰/۱ شرکت‌هایی که دارای کمیته‌ی حسابرسی هستند دارای میانگین مدیریت سود بالاتری نسبت به سایر شرکت‌ها می باشند. طبق جدول ۴ می توان مشاهده نمود.

جدول ۴- آزمون t- استودنت دو نمونه ای مستقل برای بررسی تاثیر وجود کمیته‌ی حسابرسی بر

مدیریت سود

فاصله اطمینان ۹۵٪	p-value	آماره آزمون t	انحراف معیار	میانگین	حجم	کمیته حسابرسی	
						کران بالا	کران پایین
-۰/۳۳۸۰	۰/۰۷۷	-۱/۷۷۳	۱/۰۶۴	۰/۱۳۳۴	۲۴۰	وجود	
			۱/۰۷۶	-۰/۰۲۶۹	۳۳۸	عدم وجود	

مأخذ: یافته های پژوهشگر

در مورد فرضیه سوم از آزمون لوین برای برابری واریانس ها استفاده شده است و سپس با استفاده از آزمون t - استودنت در سطح معنی داری ۰,۱ نتیجه گرفتیم شرکت هایی که دارای کمیته‌ی حسابرسی هستند دارای مدیریت سود کمتری نسبت به سایر شرکت ها می باشند.

۱۱- نتیجه گیری

بین مدیریت سود و جریان های نقد آزاد رابطه‌ی معنادار مستقیمی وجود دارد و این نشان می دهد که به طور کلی جریان‌های نقد آزاد شرکت ها می توانند به عنوان محرکی برای مدیریت سود تلقی شوند.

این پژوهش با مدیریت سود، کمیته‌ی حسابرسی و تئوری نمایندگی مرتبط است. متغیر حسابداری تعهدی اختیاری عامل تخمین مدیریت سود، مکانیزمی را برای مدیران فراهم می کند تا سود را در برخی سطوح مورد نظر تنظیم کنند. مدیران مدیریت سود را طوری اداره می کنند تا نتایج مالی بهتری را برای شرکت را به نمایش بگذارند. در نتیجه داده‌های مالی منتشر شده، تصویر اقتصادی صحیحی را از شرکت ارائه نمی دهد وقتی مدیران، سودهای گزارش شده را کاهش یا افزایش می دهند. این عمل منجر به تصمیم گیری های نامطلوبی از طرف سهامداران می شود. بنابراین هزینه های نمایندگی را ایجاد می کند.

این پژوهش بیان گر این است که کمیته‌ی حسابرسی عمل مدیریت سود را کاهش می دهد. شواهد نشان می دهند که کمیته‌ی حسابرسی با تحت فشار قراردادن مدیران در اداره مدیریت سود مؤثر ند. مدیریت سود در شرکت‌های با جریان‌های نقد آزاد بیشتر رخ می دهد و کمیته‌ی حسابرسی در این شرکت‌ها مسوولند تا از منافع سهامداران حمایت کنند.

۱۲- پیشنهادها

پیشنهادهای مبتنی بر نتایج پژوهش

همان طوری که در نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های این پژوهش ملاحظه شد:

۱- جریان‌های نقد آزاد شرکت‌ها می‌تواند به عنوان محرکی برای مدیریت سود تلقی شود، از سوی دیگر با توجه به مطالب عنوان شده در بخش "جریان‌های نقد آزاد"، امروزه معیارهایی از قبیل سود و بازده دارایی‌ها به تنهایی نمی‌توانند به منظور ارزیابی عملکرد مدیران به کار برده شوند بلکه لازم است این معیارها در کنار معیارهایی همانند جریان‌های نقد آزاد در نظر گرفته شوند. بنابراین به سهامداران و سرمایه‌گذاران توصیه می‌شود که به

جریان‌های نقد آزاد واحدهای تجاری توجه نموده و آن‌را در مدل تصمیم‌گیری خود لحاظ نمایند.

۲- با توجه به اهمیت جریان‌های نقد آزاد، به سازمان حسابرسی به عنوان تنها مرجع تدوین استانداردهای حسابداری پیشنهاد می‌شود تا نحوه‌ی محاسبه و افشای جریان‌های نقد آزاد در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی را بررسی نموده و در صورت احساس نیاز و ضرورت آن، شرکت‌ها ملزم شوند تا جریان‌های نقد آزاد خود را محاسبه و در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی افشا نمایند.

۳- با توجه به اهمیت کمیته‌ی حسابرسی و عدم آشنایی شرکت‌ها با آن و درک نقش مؤثر آن از عوامل عدم ایجاد و بکارگیری آن در واحدهای اقتصادی ایران است. عدم آشنایی گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از اطلاعات حسابداری و گزارش‌های مالی، مجامع قانون‌گذار و مراجع حرفه‌ای حسابداری و حسابرسی در ایران با نقش کمیته‌ی حسابرسی و تأثیر وجود و عملکرد صحیح آن در بهبود فرآیند گزارش‌گری مالی و حفظ منافع سرمایه‌گذاران به عنوان تأمین‌کنندگان سرمایه، از موانع ایجاد و بکارگیری آن در واحدهای اقتصادی ایران است. که به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود تا برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس این الزام را به طور حتم داشته باشند.

پیشنهادهایی برای انجام پژوهش‌های آتی

- ۱- بررسی رابطه بین وجود کمیته‌ی حسابرسی و میزان هزینه‌های نمایندگی
- ۲- بررسی تأثیر وجود کمیته‌ی حسابرسی بر جلب سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری در واحدهای اقتصادی ایران.
- ۳- بررسی تأثیر وجود کمیته‌ی حسابرسی بر بی‌طرفی واحد حسابرسی داخلی.
- ۴- جریان‌های نقد آزاد به مثبت و منفی تفکیک و تنها رابطه‌ی بین جریان‌های نقد آزاد مثبت و مدیریت سود بررسی شود. به این دلیل که جریان‌های نقد آزاد مثبت، جریان‌های نقدی هستند که مدیران می‌توانند آنها را برای سرمایه‌گذاری در پروژه‌های مختلف به کار گیرند.
- ۵- بررسی سایر کنترل‌کننده‌های خارجی از قبیل تأثیر موسسات حسابرسی بر تعدیل رابطه‌ی بین مدیریت سود و جریان‌های نقد آزاد.

منابع:

- ۱- ابراهیمی کردلر، علی و سیدی، سیدعزیز (۱۳۸۷). "نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری". **بررسی های حسابداری و حسابرسی**، دوره ۱۵، شماره ۵۴، زمستان ۱۳۸۷ صص ۱۶-۳.
- ۲- بهار مقدم، مهدی؛ (۱۳۸۵)، محرک های موثر بر مدیریت سود، رساله ی دکتری رشته حسابداری، دانشگاه علامه طباطبایی
- ۳- حساس یگانه، یحیی؛ "مبانی نظری حاکمیت شرکتی"، **حسابدار**، شماره ۱۶۸، سال بیستم، صص ۱۱-۱۰
- ۴- رحیمیان، نظام الدین (۱۳۸۲). "نقش کمیته حسابرسی در آینده"، **مقاله چاپ نشده**
- ۵- شباهنگ، رضا؛ ۱۳۸۷، **تئوری حسابداری** (جلد اول)، انتشارات مرکز تخصصی حسابداری و حسابرسی
- ۶- عصابخش، راضیه؛ (۱۳۸۴)، "نقش کمیته حسابرسی و بررسی موانع ایجاد و بکارگیری آن در ایران" **پایان نامه کارشناسی ارشد**، دانشکده ی علوم اجتماعی و اقتصاد دانشگاه الزهرا.
- ۷- مشایخی، بیتا و صفری، مریم. (۱۳۸۵) "وجه نقد ناشی از عملیات و مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **فصلنامه بررسی های حسابداری و حسابرسی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران**، سال سیزدهم، شماره ۴۴، تابستان صص ۵۳-۳۵
- ۸- مهرانی، ساسان و باقری، علی؛ (۱۳۸۸)، "بررسی اثر جریان های نقد آزاد و سهامداران نهادی بر مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". **پژوهش های حسابداری**، شماره ۲، تابستان صص ۷۱-۵۰.
- ۹- نوروش، ایرج و ابراهیمی کردلر، علی (۱۳۸۴) "بررسی و تبیین رابطه ی ترکیب سهامداران با تقارن اطلاعات و سودمندی معیارهای حسابداری عملکرد، **فصلنامه بررسی های حسابداری و حسابرسی دانشکده مدیریت دانشگاه تهران**، سال دوازدهم، شماره ۳۴، زمستان ۱۳۸۴- صص ۹۷-۳۴

- ۱۰- نورو، ابرج و سپاسی، سحر و نیک بخت، محمد رضا (۱۳۸۴) بررسی مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، **علوم اجتماعی و انسانی**، دانشگاه شیراز، شماره ۴۳، صص ۱۶۵-۱۷۷.
- ۱۱- نیکومرام، هاشم؛ نورو، ابرج و علیرضا مهرآذین (۱۳۸۸). "ارزیابی مدل های مبتنی بر اقلام تعهدی برای کشف مدیریت سود، **مجله پژوهش‌های مدیریت**، سال ۲۰، ش ۸۲، پاییز ۱۳۸۸، صص ۱-۲۰.
- ۱۲- ولی زاده لاریجانی، زهرا؛ (۱۳۸۷)، **نتایج مدیریت واقعی سود**، پایان نامه ی منتشر نشده، دانشکده‌ی علوم اجتماعی و اقتصاد دانشگاه الزهراء.
- 13- Aini, A., Takiah M.I., Pourjalali, H and Teruya, J. (2006) Earnings Management in Malaysia: A Study on Effects of Accounting Policy, **Malaysian Accounting Review**, 5(1), 185 – 209.
- 14- Chung, R., Firth, M. and Kim, J.B. (2005) Earnings Management, Surplus Free Cash Flow, and External Monitoring, **Journal of Business Research**, 58, 766 –776.
- 15- Copland, R.M. (1968). "Income smoothing " *Journal of accounting research*, empirical research in accounting, selected study6.
- 16- Dechow, P. and I.Dichev (2002). "The quality of accruals and earnings: the role of accruas in estimation errors", *The Accounting Review*, 77,PP. 35-59.
- 17- Healy, P.M., and Wahlen, J.M.(1999). "A Review of the Earnings Management Literature and its Implication for Standards Setting". **Journal of Accounting Horizons**, Volume 13, Issue 4, pp: 365-373
- 18- Johl, S., Jubb, C. and Houghton, K. (2007) Earnings management and the audit opinion: evidence from Malaysia, *Managerial Auditing Journal*, Vol22, No 7, pp. 688-715
- 19-Jones, J. (1991) Earnings Management during Import Relief Investigations, **Journal Accounting Research**, 193 – 228.

-
- 20- Kam-Wah Lai a, Ferdinand A. Gul,(2008) “Was audit quality of Laventhol and Horwath poor?” **Journal of Accounting and Public Policy**27,217–237
- 21- Ming, L.2007.”Corporate Governance, Auditor Choice and Auditor Switch Evidence from China” A thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy, Hong Kong Baptist University.
- 22- RINA BR BUKITa AND TAKIAH MOHD ISKANDARba Faculty of Economics, Universitas Sumatera Utarab Faculty of Economics and Business, Universiti Kebangsaan Malaysia. “ Surplus Free Cash Flow, Earnings Management and Audit Committee. Int. **Journal of Economics and Management** 3(1): 204 – 223 (2009).
- 23-Schipper, K,1989, “Commentary on earnings management”, Accounting Horizons, December, 91-102.
- 24- Vera- Munoz, C. Sandra(2005).”Corporate Governance Reforms: Redefined Expectationd of Audit Committee Responsibilities and Effectiveness” **Journal if Business Ethics**,pp,1-27.